

ИЗГРАДЊА ИНТЕГРИТЕТА У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ И СУЗБИЈАЊЕ РИЗИКА ОД КОРУПЦИЈЕ – ИСКУСТВА НАТО И ЗЕМАЉА ПАРТНЕРСТВА ЗА МИР*

Вања Роквић и Кристина Радојевић
Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Корупција представља сложен социјални, политички и економски феномен, који утиче на друштво у целини. Она подрива демократске институције, успорава економски развој и доприноси дестабилизацији друштва. Корупцијом могу бити погођене све сфере друштва, а бројна истраживања су показала да сектор одбране и безбедности спада међу секторе који су најподложнији корупцији. Борба против корупције представља стварну потребу сваког демократског друштва и, уједно, предуслов је за реформске промене, изградњу транспарентних и одговорних институција. Стога су борба против корупције и изградња интегритета у сектору одбране нашли своје место у оквиру НАТО и партнерских земаља. Из тих разлога развијен је и НАТО партнерски програм који има за циљ да пронађе оптималне моделе изградње интегритета и одбрамбених институција уз минимализацију корупције, и очување или повећање ефикасности и ефективности колективне безбедности.

Кључне речи: *корупција, интегритет, сектор одбране, изградња интегритета, борба против корупције, упитник за самооцену, приручник најбоље праксе.*

Увод

Корупција представља један од значајних ризика и претњи безбедности и демократским вредностима друштва, са којим се суочавају све земље, а нарочито земље у транзицији. Борба против корупције, реформски процеси, као и изградња транспарентних и одговорних институција су услови које земље у транзицији морају да испуне ради приступања евроатлантским интеграцијама. Корупцијом могу бити погођене све сфере друштва, а бројна истраживања показала су да поред сектора за нафту и грађевинарство, сектор одбране и безбедности предста-

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта број 47029, под називом „Рентабилни избор нових технологија и концепција одбране кроз друштвене промене и стратешке оријентације Србије у 21. веку“. Пројекат финансира Министарство просвете и науке Републике Србије у периоду 2011–2014. Руководилац пројекта је проф. др Момчило Милиновић.

вља сектор који је најподложнији корупцији. Корупција у сектору одбране има веома негативан утицај на војску, државу и друштво у целини, па је због тога неопходно користити сва расположива средства како би се она сузбила. У том циљу делује *Transparency International (TI)* – међународна невладина организација, основана 1993. године, која води борбу против корупције на глобалном нивоу. Данас та организација има више од деведесет одељења у свету, а посебан програм те организације, назван *Transparency International's Defence Against Corruption (DAC)*, специјализован је за борбу против корупције у сектору одбране и безбедности.¹ Основни циљеви тог програма су да се утиче на повећање свести о штети коју наноси корупција, сарадња са владама, индустријом и цивилним секторима друштва да би се развиле и примениле ефективне мере за сузбијање корупције.²

Поред те организације, све чешће се јављају и друге иницијативе и програми који имају за циљ да се сузбије корупција у систему одбране. Тако је борба против корупције и изградња интегритета у сектору одбране нашла своје место и у оквиру НАТО партнерских програма. Изградња интегритета у сектору одбране, промовисање добрих пракси и смањење корупције интегрални су део НАТО програма сарадње, наглашени у Оквирном документу Партнерства за мир и детаљније разрађени у Акционом плану Партнерства за изградњу институција одбране (*Partnership Action Plan on Defence Institution Building – PAP-DIB*).

Под покровитељством Директоријата за евроатлантске интеграције и партнерство (*Euro-Atlantic Integration and Partnership Directorate – EIPD*) и Одељења за политичка питања и безбедносне послове (*Political Affairs and Security Policy – PASP*), крајем 2007. године почеле су припреме за доношење планских докумената и реализацију НАТО/ПзМ програма „Изградња интегритета и смањење ризика од корупције у сектору одбране“.

Значај борбе против корупције и изградња институција одбране наглашени су и на самиту НАТО-а одржаном 2008. године у Букурешту, као и на НАТО конференцији под називом „Изградња интегритета и институција одбране“.³

На самиту НАТО-а у Букурешту шефови држава и влада чланица НАТО-а сложили су се да је неопходно дати приоритет новим практичним иницијативама, које укључују и изградњу интегритета у институцијама одбране. Напори у изградњи институција одбране подржани су и кроз НАТО Инвестициони фонд за изградњу интегритета, чија су средства намењена за израду три алата за изградњу интегритета и борбу против корупције: упитника за самопроцену, курсева и приручника најбоље праксе. На дводневној НАТО конференцији под називом „Изградња интегритета и институција одбране“,⁴ одржаној у фебруару 2009. године у Монтереју, Калифорнија, окупило се више од 170 представника из 30 земаља и 7 међународних организација, како би размотрили дотадашње успехе у остваривању поменутих програма, али и дали препоруке за њихов даљи развој.

¹ О програму 'Defence Against Corruption' видети, <http://www.defenceagainstcorruption.org/about-us>

² О Transparency International, шта је Transparency International видети http://www.transparency.org/about_us

³ О Конференцији видети више на: <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>

⁴ О Конференцији видети више на: <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>

Корупција у систему одбране

Корупција представља сложен социјални, политички и економски феномен који утиче на друштво у целини. Она подрива демократске институције, успорава економски развој и доприноси дестабилизацији владе. Корупција напада темеље демократских институција тако што ремети изборне процесе, искривљује владавину права и ствара сумњиве бирократске аранжмане, који постоје само ради узимања мита. Економски развој се успорава јер се укидају иностране инвестиције, док мала предузећа у земљи често не могу да финансирају „почетна улагања“, која су због корупције неоправдано висока. У *Т1* корупција се дефинише као злоупотреба поверене моћи ради прибављања сопствене користи. Подмићивање представља најпрепознатљивији облик корупције. Постоји више категорија подмићивања,⁵ али поред њега постоје и различити облици непрописног утицаја појединца ради њихове личне добити који за собом повлаче већу материјалну у односу на монетарну добит. Такође, постоји и облик политичке корупције који се односи на употребу дела корупције ради стицања политичке предности. Иако такви аранжмани неће донети стриктно финансијску корист, они утичу на продужено трајање политичке моћи. Корупција може утицати на стварање „покровитељске мреже“, што значи да се одређене особе непрописно фаворизују како би се, заузврат, добила њихова подршка. У концепт покровитељства спадају „кронизам“ – који се односи на стара познанства и пријатељства и „непотизам“ – који се односи на чланове породице. Злоупотреба поверене моћи не односи се само на политичке и државне бирократске службенике, већ се може односити и на приватне ентитете, на пример приватно-приватна корупција, која за собом повлачи да појединци непрописно обављају финансијске трансакције ради стицања личне користи. Поред тога, под корупцијом се подразумева и крађа државних или приватних ресурса од оних којима су поверени, чак иако није укључена друга страна. Врло често се као средство за корупцију користе и офсет аранжмани.

Према истраживањима *Т1*, постоје бројни разлози за разматрање корупције у сектору одбране. Како тврде у тој организацији, корупција је скупа и траћи ионако оскудне ресурсе. Било да је реч о корупцији приликом набавке, плаћању непостојећих војника или нетранспарентној приватизацији, корупција пада на терет друштвено продуктивних инвестиција, попут инвестиција у здравство и образовање. Корупција драматично утиче на оперативну ефективност војних снага, умањује поверење и утиче на прихватање војске у јавности. Цивилно и војно особље, које се поноси својом службом држави, бива значајно деградирано сазнањем о корупцији својих лидера. Корупција умањује кредибилитет националних и међународних снага које су послате у мировне мисије (слика 1).⁶

⁵ Видети: Pope, J.: *Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System*, Transparency International, Berlin, 2000.

⁶ Addressing corruption and building integrity in defence establishments, Working Paper, Transparency International, 02/07, стр. 2, www.transparency.org/.../working_paper_no_2_defence

Слика 1 – Утицај корупције у одбрани на војску, развој и управу

(Извор: *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten - practical reforms*, Transparency International, April 2009, cmp. 1)

Корупција у сектору одбране може се посматрати кроз три основне категорије (слика 2): политички контекст и контрола, процеси у систему одбране и корупција на личном нивоу (интеракција између званичника у одбрани и друштву).

У прву категорију спадају питања која се односе на области у којима би систем одбране требало да буде под демократском контролом легитимно изабраних представника власти. Корупција у том контексту обухвата претерано разрађену политику одбране, скривене буџете одбране, непотизам на нивоу лидерства, везе са организованим криминалом, злоупотребу обавештајних информација и сл.

У оквиру друге категорије обухваћене су неравномерна расподела плата, малверзације приликом продаје половне или сувишне опреме, вођење приватног бизниса у оквиру система одбране, као и корупција приликом процеса регрутовања, награђивања и напредовања.

Конечно, на личном нивоу, општи проблем јавља се код официра и званичника који се не придржавају правила у вези са сукобом интереса, доброг вођења и осталих стандарда пословног понашања. Још је чешћа корупција *ниског нивоа*, на пример „потешкоће“ на безбедносним контролним пунктовима, мито ради избегавања регрутовања итд.⁷

⁷ Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten practical reforms, Transparency International, April 2009, стр. 5. <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/126-building-integrity-and-reducing-corruption-risk-in-defence-establishments-ten-practical-reforms>

Одбрана и безбедност

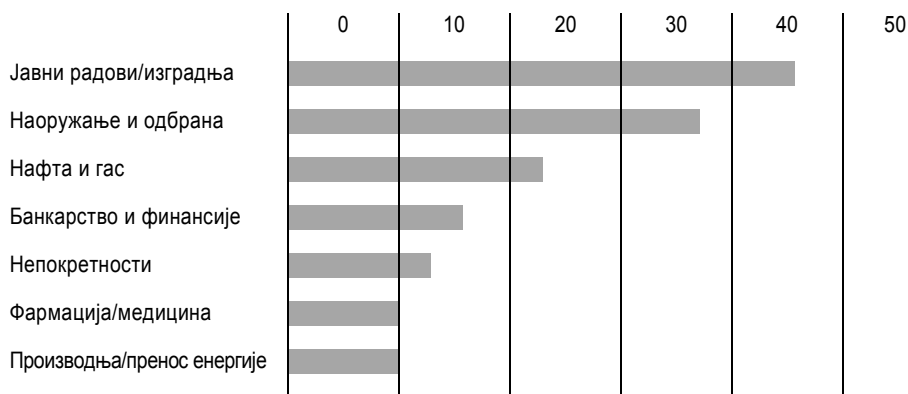

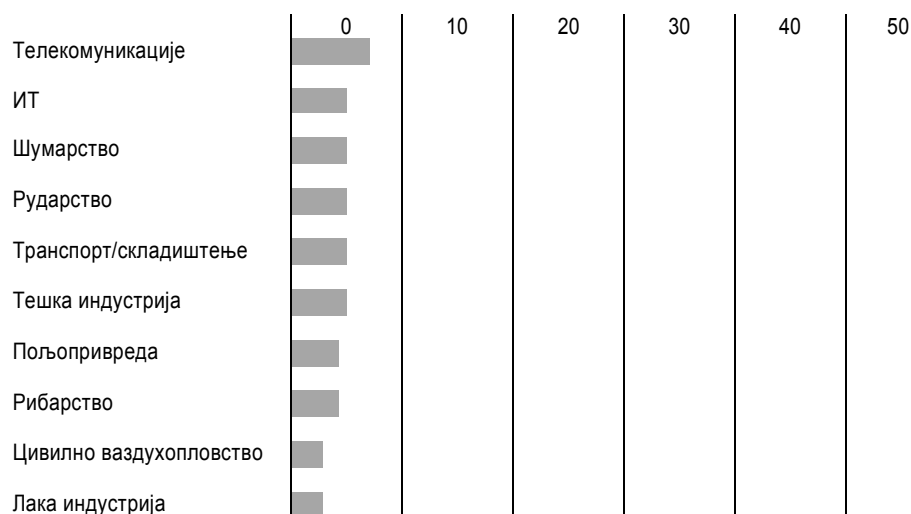
Слика 2 – Ризик од корупције у сектору одбране

(Извор: *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten practical reforms*, Transparency International, April 2009, стр. 4)

Transparency International, преко индекса подмитљивости (BPI), као што се може видети у табели 1, рангира одбрану међу прва три најкорумпиранија сектора (заједно са нафтом и грађевинарством). Истраживања која је спровео Међународни монетарни фонд указују да је таква корупција повезана са повећаним трошковима војске и набавком оружја, што утиче како на бруто домаћи производ, тако и на укупну потрошњу владе.

Табела 1 – Индекс плаћања мита 2002. Пословни људи пореде секторе привреде одговарајући на питање: „У којој привредној грани је највећа вероватноћа плаћања мита?“

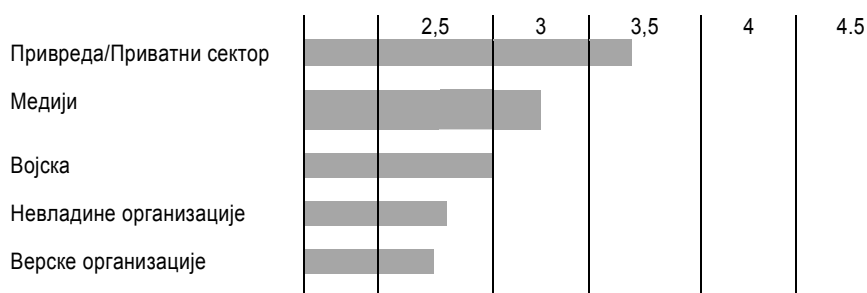
(Извор: *Transparency International, 2002, Индекс плаћања мита* Извор: *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten practical reforms, Transparency International, April 2009, стр. 12*)

Међутим, иако је сектор одбране подложен корупцији, истраживања су показала да се у неким земљама војска сматра најмање корумпираном институцијом (табела 2). Реформски процеси у многим земљама, а нарочито земљама у транзицији, довели су до закључка да војска као потенцијални извор даљих промена може имати кључну улогу у јачању интегритета сектора одбране. Глобални барометар корупције (*GCB*) за 2007. годину показује да је војска држала виши стандард од свих осталих сектора друштва, изузев религијских група и организација цивилног друштва. Иако се перцепције могу значајно мењати од државе до државе, поверење и поштовање које друштво поверава војсци омогућавају тој институцији добру позицију за вођење антикорупцијских акција.⁸

Табела 2 – Сектори и институције који су, према перцепцији, под утицајем корупције – глобално

⁸ *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten practical reforms, Transparency International, April 2009, стр. 13.*
<http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/126-building-integrity-and-reducing-corruption-risk-in-defence-establishments-ten-practical-reforms>

Перцепција корупције
 5 = изузетно корумпирани
 1 = нема корупције

(Извор: *Transparency International (2007), Глобални барометар корупције*)

Смањење ризика од корупције

Појам интегритет је латинског порекла (лат. *integritas*) и значи потпуност, поштеност, чистост, усклађеност, односно супротно од поквареност, морална перверзност, поткупљивост, корупција и сл.⁹ Интегритет значи и начин понашања институције и особа које делују поштено, независно, непристрасно, транспарентно и сл. У приручнику за самопроцену интегритета, под појмом интегритет подразумева се да:

– **појединац поседује интегритет** ако обавља свој посао компетентно, поштено и потпуно;

– **процес поседује интегритет** ако функционише као што је планирано и ако се добро уклапа у шири систем чији део представља;

– **организација поседује интегритет** ако функционише са одговарајућом одговорношћу, компетентно, до краја и без преусмеравања излазних ресурса ка корумпираним или непоштеним ентитетима.¹⁰

У сектору одбране и безбедности сиромашно и слабо управљање представљају препреку за успешно извршавање националних реформи, док су изградња интегритета и смањење ризика од корупције битан део изградње јаким, способних и доступних одбрамбених и безбедносних структура и снага.¹¹

Као што је већ речено, корупција у сектору одбране може да буде на политичком нивоу, нивоу процеса и личном нивоу (слика 2). Ризик од корупције може се смањити тако што ће се преко наведених нивоа утицати на изградњу ин-

⁹ Pagon, M., Meško, G. in Lobnikar, B. (ur.): *Etika, integriteta in človekove pravice z vidika policijske dejavnosti*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 2003.

¹⁰ Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments: Integrity Self-Assessment Questionnaire – A Diagnostic Tool for National Defence Establishments, 2009, www.nps.edu/.../2009%20_Integrity_Self-Assessment_Process.pdf

¹¹ Support for implementation of PAP-DIB approaches to building integrity in defence establishments, NATO/EAPC/PFP Unclassified, 19 November 2007.

тегритета у овом сектору. У том циљу, како наводи *TI*, сектор одбране мора више да се повеже и сарађује са представницима цивилног друштва. Поверење јавности представља један од кључних елемената у изградњи интегритета и личних вредности, као и кодекса понашања, што представља темеље интегритета и, самим тим, напор у борби против корупције (слика 3).

Слика 3 – Изградња интегритета у сектору одбране

(Извор: Payman M., Scott D., Waldron A., Voika I.: *Building Integrity and Reducing Risk in Defence Establishments*, *The Quarterly Journal*, vol. 7, no. 2, Summer 2008, стр. 30.)

Као један од начина ангажовања експерата из цивилног друштва у процесу борбе против корупције и изградњи интегритета *TI* наводи имплементацију програма Пакт о интегритету. Пакт о интегритету је механизам који је *TI* развила 90-их година прошлог века како би помагала владама, економском и грађанском друштву који се припремају за борбу против корупције, са нагласком на јавне уговоре. Поступак склапања уговора укључује споразум између владе или владиних органа и свих купаца, тј. лицитаната, односно понуђача за уговоре са јавним сектором. Уговор садржи права и обавезе којима се потписници обавезују да ниједна страна неће платити, понудити, захтевати или прихватити

мито, или бити у тајном споразуму са својим конкурентима у циљу добијања уговора. Понуђачи се обавезују да ће обелоданити свим тендерским комисијама трошкове/износе које су платили било коме ко је повезан са уговором и да ће се приликом сваког нарушавања уговора примењивати санкције. Те мере крећу се од губитка права на уговор, сношења одговорности и плаћања казне за насталу штету, па све до стављања на црне листе понуђача за будуће уговоре, те кривичних пријава против запослених у државним институцијама. Пакт о интегритету подразумева да предузећа треба да се уздрже од давања мита, имајући у виду да ће и њихови конкуренти играти по истим правилима. Он омогућава влади да смањи високе трошкове корупције у јавним набавкама, приватизацији и издавању лиценци. Пакт о интегритету може се применити и приликом набавки у сектору одбране, као што је, на пример, био примењен у Хрватској 2007. године у циљу набавке оклопних борбених возила.¹²

Борба против корупције и изградња интегритета у сектору одбране нашле су своје место и у оквиру партнерских програма НАТО. Имајући у виду да корупција угрожава одбрамбене институције и колективну безбедност коју пружа алијанса, све већа пажња посвећује се изградњи интегритета у сектору одбране. Циљ је да се пронађу оптималне комбинације инвестиција у иницијативе изградње интегритета и изградње одбрамбених институција ради минимизирања корупције, уз очување или повећање ефикасности и ефективности колективне безбедности. Стога су изградња интегритета у систему одбране, промовисање добрих пракси и смањење корупције постали интегрални део НАТО програма сарадње, наглашени у Оквирном документу Партнерства за мир и детаљније разрађени у Акционом плану Партнерства за изградњу институција одбране (*Partnership Action Plan on Defence Institution Building – PAP-DIB*). Акциони план Партнерства за изградњу институција одбране усвојен је на самиту у Истамбулу 2004. године, када су четрдесет четири савезника и партнера у Савету евроатлантског партнерства (*EAPC*) потврдила заједничко уверење да ефикасне и транспарентне институције одбране под цивилном контролом представљају основу за стабилност и институционалну сарадњу у области безбедности. Тај план усвојен је са циљем да се потпомогну напори партнера да иницирају и спроведу реформу и реструктурирање одбрамбених институција у оквиру преузетих обавеза из докумената као што су Оквирни документ партнерства за мир и ОЕБС-ов Кодекс понашања о политичко-војним аспектима безбедности. Акциони план Партнерства за изградњу институција одбране, као интегрални део програма Партнерство за мир, има за циљ развој ефикасних институција одбране под демократском контролом, а пре свега: развој ефикасне и транспарентне демократске контроле над одбрамбеним активностима (укључујући и одговарајућу нормативну регулативу); развој ефикасних и транспарентних процедура за промовисање учешћа цивила у креирању одбрамбене и безбедносне политике; развој ефикасне и транспарентне законодавне и судске контроле над сектором одбране; развој ефикасних и транспарентних аранжмана и процедура за процену безбедносних ризика и националних одбрамбених захтева; развој

¹² Integrity Pact, <http://cvc.nic.in/vscvc/intpact.pdf>

ефикасних и транспарентних мера за оптимизацију управљања министарства одбране, агенција и оружаних снага, укључујући интерну међуагенцијску сарадњу; развој ефикасних и транспарентних аранжмана и правила која ће осигурати сагласност са развијеним међународним нормама и правилима установљеним у сектору одбране; развој ефикасних и транспарентних правила управљања људским ресурсима у сектору одбране; развој ефикасних и транспарентних процедура финансирања, планирања и алокације ресурса у сектору одбране; развој ефикасног, транспарентног и економски одрживог модела управљања одбрамбеним трошковима; развој ефикасних и транспарентних аранжмана за осигурање ефикасне међународне сарадње и добросуседских односа у питањима одбране и безбедности.¹³

Као део НАТО-а, Акциони план Партнерства за изградњу институција одбране настоји да развије практичне алате који ће помоћи државама у изградњи интегритета и смањења ризика од корупције у сектору одбране. Под покровитељством Дирекције за евроатлантске интеграције и партнерство (*Euro-Atlantic Integration and Partnership Directorate – EIPD*) и Одељења за политичка питања и послове безбедности (*Political Affairs and Security Policy – PASP*), крајем 2007. године, отпочеле су припреме на доношењу планских докумената и реализацији НАТО/ПзМ програма „Изградња интегритета и смањење ризика од корупције у одбрамбеном сектору“. Програм се односи на јачање институционалних капацитета у изградњи структуре у сектору одбране земаља чланица ПзМ. Један од темељних докумената у том програму јесте Конвенција УН о борби против корупције.

Значај борбе против корупције и изградња институција одбране наглашени су и на НАТО самиту одржаном 2008. године у Букурешту, као и на НАТО конференцији под називом „Изградња интегритета и институција одбране“.¹⁴ На НАТО самиту у Букурешту шефови држава и влада чланица НАТО-а сложили су се да је неопходно дати приоритет новим, практичним иницијативама, које укључују и изградњу интегритета у институцијама одбране. У том циљу основан је и Инвестициони фонд за изградњу интегритета, који воде Пољска, Швајцарска и Велика Британија. Средства тог фонда намењена су за израду три алата за изградњу интегритета и борбу против корупције: упитника за самопроцену, курсева и приручника најбоље праксе.

На дводневној НАТО конференцији под називом „Изградња интегритета и институција одбране“,¹⁵ одржаној у фебруару 2009. године у Монтереју, Калифорнија, окупило се више од 170 представника из 30 земаља и 7 међународних организација, како би размотрили дотадашње успехе у остваривању поменутих програма, али и дали препоруке за њихов даљи развој. Основни оквир рада конференције био је да се пронађе оптимална комбинација инвестиција у иницијативе изградње интегритета и изградње одбрамбених институција у ци-

¹³ Видети: Partnership Action Plan on Defence Institution Building, NATO Basic Texts, NATO Online library, 2004, www.nato.int/docu/basicxt/b040607e.htm

¹⁴ О Конференцији видети више на: <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>

¹⁵ О Конференцији видети више на: <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>

љу минимизирања корупције, уз очување или повећање ефикасности и ефективности колективне безбедности. На крају рада конференције дате су препоруке за изградњу интегритета и сузбијање ризика од корупције кроз: образовање; сарадњу са индустријом; набавке; подизање стандарда; истраживања и анализе; НАТО подршку; ефективно партнерство са цивилним друштвом.

Практични алати за изградњу интегритета и борбу против корупције у сектору одбране

НАТО/ПзМ програм „Изградња интегритета и смањење ризика од корупције у одбрамбеном сектору“ састоји се из три дела, тј. усмерен је ка развоју три кључна елемента:

- модул обуке;
- процес самопроцене интегритета;
- зборник најбоље праксе.

Модул обуке

Прва радионица на тему сузбијања корупције и изградње интегритета у сектору одбране одржана је у јулу 2007. године на Академији одбране Уједињеног Краљевства (у сарадњи са НАТО и TI). На основу искустава из те радионице, TI је у сарадњи са Академијом одбране Уједињеног Краљевства, Женевским центром за политику безбедности, Националном академијом одбране Шведске и Центра за обуку и операције подршке миру у Сарајеву развијен је курс обуке, а током 2008. године одржана су три пилот курса (јула 2008. у Уједињеном краљевству, септембра 2008. НАТО школи у Оберамергау, Немачкој и децембар 2008. у Сарајеву).¹⁶

Курс обуке осмишљен је тако да траје пет дана и намењен је званичницима у војсци и одбрани. Састављен је од комбинације презентација, вежби, студија случаја и дискусија. Курс обухвата: увод у изградњу интегритета, алате за борбу против корупције, управљање јавним финансијама, медије, војне операције, јавне набавке, кодексе понашања, понашање појединаца, владавину права и студије случаја које представљају бројни међународни експерти. Такође, курс промовише интеракцију на свим нивоима и ствара платформу за студенте (најчешће из 10 или више различитих земаља), на којој би изградили мреже и размењивали идеје за најбољу праксу.¹⁷

¹⁶ Building Integrity and Defence Institution Building, A NATO Conference held at the Monterey Conference Center, 25–27 February 2009, Draft Conference Report, <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>, стр. 5.

¹⁷ Counter-corruption training course, Transparency International <http://www.defenceagainstcorruption.org/tools-and-techniques/training-module?task=view>

Основни циљеви модула обуке јесу да учесницима помогну да:

- разумеју шта је корупција;
- разумеју корупцију у сфери одбране;
- разумеју начине за изградњу интегритета и ухвате се у коштац са корупцијом како на политичком и функционалном нивоу, тако и кроз понашање појединаца;
- стекну уверење да се тај проблем може решити.¹⁸

Процес самопроцене интегритета

Процес самопроцене интегритета у области одбране и безбедности развијен је од *ad hoc* тима под вођством Пољске, са учешћем Норвешке, Украјине, Грузије, Босне и Херцеговине, Хрватске, Републике Македоније и Уједињеног Краљевства, као и *TI*, НАТО-а, и НАТО школе у Оберамергау. Процес самопроцене интегритета је механизам развијен у оквиру Акционог плана Партнерства за изградњу институција одбране (*Partnership Action Plan on Defence Institution Building – PAP-DIB*) и фокусиран је на практичну подршку државама у реформи система одбране. Универзално је применљив и доступан је свакој држави која жели да га примени.

Самопроцена интегритета састоји се из два елемента:

- 1) упитника који држава треба да испуни и
- 2) накнадне посете експертског тима за преглед,¹⁹ који ће се на терену сresti са представницима државе ради разматрања резултата који су добијени приликом попуњавања упитника.

Тематске области Процеса самопроцене које су обухваћене упитником одnose се на: демократску контролу и ангажмане; националне законе и политику за борбу против корупције; политику за борбу против корупције у одбрани и безбедности; кадрове – понашање, политику, обуку, дисциплину; планирање и буџетирање; операције; јавне набавке; рад са компанијама из одбрамбене индустрије и другим добављачима; питања специфична за конкретну државу.

Спровођење процеса самопроцене састоји се од неколико фаза: обезбеђење мандата за самопроцену на одговарајућем нивоу, именовање одговорног лица за самопроцену, формирање радне групе, попуњавање упитника, организовање разговора са НАТО тимом, вођење процеса на високом нивоу, праћење процеса, понављање процеса.²⁰

Након завршене самопроцене експертски тим за преглед који предводи НАТО размениће становишта о најбољој пракси, те са представницима државе размотрити како се може ојачати интегритет њених структура одбране и смањити ризик од корупције. Експертски тим НАТО-а написаће кратак извештај посете, на 3–

¹⁸ Исто.

¹⁹ Експертски тим предводи међународно особље НАТО-а и састоји се од три до четири лица, укључујући и представнике држава и експерте за дату област из организације *Transparency International* и других организација са искуством у овој области.

²⁰ *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments: Integrity Self-Assessment Questionnaire – A Diagnostic Tool for National Defence Establishments*, 2009, стр. 5–7 www.nps.edu/.../2009%20_Integrity_Self-Assessment_Process.pdf

5 страна, који обухвата: а) запажања о добрим праксама које је држава предузела, б) запажања о слабостима интегритета система одбране и в) предлоге акција које би држава могла да предузме како би отклонила слабости.²¹

Израда компендијума – промоција најбољих практичних решења

Преглед (приручник) најбоље праксе израдио је и објавио 2010. године ЖенеВСки центар за демократску контролу оружаних снага.²² Састоји се од четири дела. У првом, уводном делу описани су ефекти корупције у систему одбране, стратегијски приступи за изградњу интегритета и смањење ризика од корупције, као и примери како националних, тако и међународних приступа у смањењу ризика од корупције у систему одбране. Други део носи назив *Слабости и ризик од корупције у систему одбране* и састоји се од девет поглавља. У том делу детаљно су разматрани извори и разлози за корупцију у систему одбране. Разматрано је и корумпирано понашање, као и добра пракса у изградњи интегритета и повећању транспарентности и одговорности у главним областима руковођења одбраном: персонална политика, буџет и финансије, набавке, приватизација, офсет аранжмани итд. Такође, у том делу разматрају се и питања интегритета у тренутним војним операцијама, као и повезаност корупције у систему одбране са нерешеним територијалним питањима и конфликтима у једној земљи.

Трећи део тог приручника носи назив *Израдња интегритета и смањење потенцијала за корупцију у систему одбране*. У том делу описани су субјекти који учествују у изградњи интегритета, пре свега улога извршне власти (са нагласком на Министарство одбране), улога Парламента, ревизорске институције, омбудсманна, одбрамбене индустрије, цивилног друштва, медија и међународних организација. У сваком поглављу представљени су принципи и добра пракса у изградњи интегритета и смањењу ризика од корупције у систему одбране.

У последњем делу – *Имплементација Програма изградње интегритета* – разматрају се практични аспекти за израду и примену програма за изградњу интегритета.

Закључак

Недостатак транспарентности и корупција у сектору одбране штете кредибилитету и доводе до претераног и непотребног трошења, што у крајњој линији може ограничити оперативност. Међутим, утицај досеже много даље од тога – корупција прети демократским вредностима друштва. Иако се корупција у сектору

²¹ Исто, стр. 6.

²² Приручник је доступан на:

http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/113983/ipublicationdocument_singledocument/2eb070fb-a656-4123-940c-58116b2c8982/en/Compendium_Building_Integrity_and_Reducing_Corruption_in_Defence.pdf

одбране може сагледавати као глобални проблем, јасно је да свака држава има своје специфичности, па се у складу са њима треба и организовати борба против корупције. Постоји низ средстава која служе изградњи интегритета у систему одбране. Ту спадају реформе, као што су: увођење транспарентног поступка за доношење буџета и компетентног судства, култура, образовање, сарадња са привредом, јавне набавке, побољшање стандарда, истраживање и анализа, сарадња са НАТО-ом и организовање низа семинара, конференција и сл. Међутим, такве реформе могу бити преобимне и трајати предуго. Зато је потребно да министарства одбране и оружане снаге саме пронађу адекватне мере које би им служиле као привремена решења, док се не спроведу потребне реформе.

Неке од тих мера су: дијагностички алати за самопроцену, анкете и мерила који служе за праћење нивоа поверења у сектор одбране, план за изградњу интегритета и сузбијање корупције, обука у погледу корупције и изградње интегритета, успостављање стандарда понашања официра и државних званичника, организовање јавних расправа, укључивање цивилног друштва и сарадња са компанијама из области одбрамбене индустрије.

Литература

1. *Addressing corruption and building integrity in defence establishments, Working Paper*, Transparency International, 02/07,
2. *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments – Ten practical reforms*, Transparency International, April 2009, <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/126-building-integrity-and-reducing-corruption-risk-in-defence-establishments-ten-practical-reforms>
3. *Building Integrity and Defence Institution Building*, A NATO Conference held at the Monterey Conference Center, 25–27 February 2009, Draft Conference Report, <http://www.defenceagainstcorruption.org/index.php/download-document/130-nato-conference-building-integrity-and-defence-institution-building>
4. *Building Integrity and Reducing Corruption in Security Sector*, Acts of the conference, RACVIAC, 18–20 May 2009, Croatia, www.racviac.org/.../acts%20of%20conference/D-03-CF_Acts%20of%20the%20Conference.pdf
5. *Building Integrity and Reducing Corruption in the Defence Sector*, Workshop Summary and Recommendations, NATO Advanced Research Workshop held at the Defence Academy of the UK, 16–19 July 2007,
6. *Building Integrity and Reducing Corruption Risk in Defence Establishments: Integrity Self-Assessment Questionnaire – A Diagnostic Tool for National Defence Establishments*, 2009, www.nps.edu/.../2009%20_Integrity_Self-Assessment_Process.pdf
7. *Building Integrity and Reducing Corruption in the Defence*, A Compendium of Best Practice, NATO & DCAF, Geneva, 2010, http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/113983/ipublicationdocument_singledocument/2eb070fb-a656-4123-940c-58116b2c8982/en/Compendium_Building_Integrity_and_Reducing_Corruption_in_Defence.pdf

8. Counter-corruption training course, Transparency International,
9. <http://www.defenceagainstcorruption.org/tools-and-techniques/training-module?task=view>
10. Fluri P., Cole E., Defence Institution Building: 2005 Partnership Action Plan on Defence Institution Building Regional Conference, Lvak, 2005, http://se2.dcaf.ch/serviceengine/Files/DCAF/19825/publicationdocument_singledocument/FCB1744E-2530-4AE8-A030-08E947CCC2CA/en/defence_institution_building.pdf
11. *Integrity Pact*, <http://cvc.nic.in/vscvc/intpact.pdf>
12. Pagon, M., Meško, G. in Lobnikar, B. (ur.): *Etika, integriteta in človekove pravice z vidika policijske dejavnosti*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, 2003.
13. Payman M., Wnuk M.: *Reducing corruption, building integrity in defence and security institutions*, XII International Anti-Corruption Conference, November 2006,
14. Payman M., Scott D., Waldron A., Voika I.: „Building Integrity and Reducing Risk in Defence Establishments“, *The Quarterly Journal*, vol. 7, no. 2, Summer 2008.
15. Partnership Action Plan on Defence Institution Building, NATO Basic Texts, *NATO Online library*, 2004, www.nato.int/docu/basicxt/b040607e.htm
16. Pope, J.: *Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System*, Transparency International, Berlin, 2000.
17. Support for implementation of PAP-DIB approaches to building integrity in defence establishments, NATO/EAPC/PFP Unclassified, 19 November 2007.
18. Status Report of Ad Hock Group on Building Integrity in Defence Establishments PAP-DIB, Draft Project NATO/EPAC Unclassified, 20 February 2008.